

ZVONUL, SURSĂ DE INFORMARE ȘI DEZINFORMARE ÎN TIMPUL REVOLUȚIEI DE LA 1848

DANIELA BUȘĂ
(Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”)

În pofida laturii „inevitabil subiective și fragmentare”, compensată însă de „spontaneitatea contactului direct și a detașării”¹, însemnările de călătorie „își păstrează – în cea mai largă măsură – valoarea intactă de surse relevante”² și pentru cercetătorii ce au ca domeniu de investigație veacul al XIX-lea. Interogarea acestora, coroborarea și confruntarea informației cu cea oferită de izvoarele clasice, contribuie în mod substanțial la reconstruirea cât mai fidelă a trecutului, la înțelegerea lui în problemele cele mai diverse, la identificarea celor mai amănunțite aspecte ale vieții societății, la relevarea particularităților mai expresive, facilitând depistarea resorturilor autentice, reale. Istoricul pătrunde mai profund în epocă, structurează cât mai veridic configurația ei, atmosfera socială, politică, morală. Relatările de călătorie confirmă, chiar și pentru veacul al XIX-lea, faptul că istoria nu este rezultatul unor presupuneri, a unor clișee sau imagini, născute din reverie, ci o realitate a unor timpuri, plină de viață, de mișcare, de vechi și nou, de contradicții, de încercări, de transformări, „cât mai fidelă ca semnificație și cât mai apropiată ca detaliu de viața de atunci”³.

Redeșteptarea națională a românilor, dorința de unificare și de independență, de propășire, de modernizare și europenizare sunt subiecte ce se regăsesc adesea în relatările de călătorie ale străinilor care ne-au străbătut teritoriul. Peregrinii de peste hotare, aflați în trecere, și cu atât mai mult cei care au zăbovit un timp mai îndelungat în țările române, au fost deopotrivă „martori ai revoluțiilor de la 1821 și

¹Paul Cernovodeanu, *Imaginea țărilor române la călătorii străini din secolele XIV-XVIII*, în „Revista de Istorie”, t., nr. 12, 1979, p. 2.353.

²Idem, *Imaginea celuilalt: tipologia imaginii societății românești în viziunea călătorilor străini (sec. XVIII – prima jumătate a sec. XIX)*, în Ileana Căzan, Daniela Bușă (coord.), *Orașul românesc și lumea rurală. Realități locale și percepții europene la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*, Brăila, Editura Istros, 2004, p. 34.

³Adrian Anghelescu, *O istorie vie a trecutului românesc* (studiu introductiv), în Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călătorii*, București, 1981, p. 13.

1848, ai perioadei de plămădire a conștiinței naționale și de naștere a opiniei publice, de făurire a instituțiilor și de vaste transformări inițiate pe plan economic și social, care au premers făurirea statului național modern la 1859⁴. Toate acestea au fost privite cu real interes, de cele mai multe ori cu înțelegere, iar realitățile întâlnite au fost consemnate cu fidelitate. Am socotit oportune aceste considerații, deoarece ele explică și motivează demersul nostru.

Conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, cuvântul „zvon” are mai multe și mai explicite înțelesuri, de la „știre, veste (care circulă din gură în gură), informație neîntemeiată”, la „rumoare produsă de glasuri, gălăgie, zgomot ușor, nedefinit, produs de ape, frunze, vânt, păsări etc.”, la „murmur, zumzet”, până la „sunset depărtat produs de clopote sau de instrumente muzicale”. În timp ce pentru unii cuvântul „zvon” duce cu gândul la ceva neclar, învăluit în ceață, chiar misterios, pentru sociologi și psihologi, zvonul constituie o afirmație prezentată drept adevărată, fără a exista posibilitatea de a i se verifica în totalitate veridicitatea, și a cărei existență are la bază o logică, un mecanism de funcționare, o explicație, o adresabilitate și un parcurs în funcție de momentul și locul apariției, de implicațiile și efectele generate. Fără a fi neapărat fals, fantezist sau irațional, zvonul este însă neoficial și poartă încărcătura unui mesaj vizibil, clar, dar și a unui subînțeles, uneori chiar ascuns⁵. Legată de incertitudinea asupra adevărului, nașterea zvonului poate fi întâmplătoare, spontană, sau poate fi voită, dirijată de anumite organisme. Provenit din surse neoficiale, rod al colectivității, odată pus în circulație, zvonul suferă transformări succesive în conținut, imprimate de gradul de implicare emoțională, de interesele individuale sau de grup ale celor care îl transmit, de importanța evenimentului sau persoanei al căror obiect este, de ambiguitatea sau inexistența unor surse oficiale⁶. Transformările constau în amplificarea și accentuarea unor știri, îndeosebi a celor care țin de spectacular, în estomparea sau dispariția altora, în frecvența unor cuvinte, în preferința pentru plasarea acțiunii sau evenimentului cât mai aproape de prezent, ceea ce sporește gradul de înțelegere, facilitează retransmiterea și jalonează clar mediul căruia îi este destinat, dar stimulează denaturările, exagerările, deformările și accentuează subiectivitatea.

Nu ne propunem o dizertație lingvistică sau socio-psihologică asupra cuvântului, pe care de altfel nu suntem în măsură să o facem, neavând calificarea necesară. Ceea ce urmărim este să evidențiem nașterea, răspândirea și dimensiunea zvonului, a știrii, a informației neîntemeiate și, dacă este posibil, proveniența, adresabilitatea, gradul de credibilitate, impactul, așa cum reiese din relatările

⁴ Paul Cernovodeanu, *Introducere generală la Călători străini despre țările române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. I (1801-1821), București, Editura Academiei, 2004, p. 9.

⁵ Vezi Jean-Noel Kapferer, *Zvonurile. Cel mai vechi mijloc de informare din lume*, București, Humanitas, 2006, p. 51, 331.

⁶ *Ibidem*, p. 75-118. Vezi și A. P. Nazaretean, *Panica în masă și zvonurile*, București, Editura Euro Press Group, 2006, p. 97-102

călătorilor străini, martori ai revoluției de la 1848 din țările române. Opțiunea noastră a pornit de la realitatea că în condițiile unui conflict și în lipsa unor informații oficiale, zvonurile, născute încă din etapa premergătoare, s-au diversificat, au sporit în intensitate și amploare în timpul derulării ostilităților, multe oferind date contradictorii, generând astfel nesiguranță, îndoială, spaimă, panică, derută. De asemenea, am avut în vedere și faptul că răspândirea pe cale orală a acestora permitea adaosuri succesive, al căror impact asupra populației nu poate fi trecut cu vederea. În acest sens, ne-am axat demersul pe câteva exemple, pe care le socotim sugestive și care ilustrează cel mai elocvent toate acestea. Ele ne sunt oferite de relatările de călătorie ale englezului John Paget asupra căruia se cuvin câteva precizări.

John Paget nu este un necunoscut pentru români, este unul dintre acei englezi care s-au stabilit prin căsătorie în spațiul românesc și a cărui activitate a fost deja relevată de erudita cercetătoare Cornelia Bodea⁷. Prima călătorie în Transilvania a englezului a avut loc în 1839⁸. Căsătoria cu baroneasa Polixenia Wesselényi, văduva baronului Ladislau Bánffy, legăturile cu cele mai importante familii maghiare ale vremii și frecventarea celor mai influente și avute cercuri din Transilvania, ca și naturalizarea sa chiar înainte de izbucnirea revoluției din 1848-1849 (s-a stabilit la Ghiriș-Arieș, lângă Câmpia Turzii), au contribuit decisiv la modelarea concepțiilor lui John Paget, astfel că nu este de mirare că nu a pregetat să treacă în tabăra maghiarilor, cărora le-a adoptat ideile și, mai mult, a luptat alături de armata acestora.

Evenimentele la care a fost martor, într-unele implicat direct, au fost consemnate în manuscrisul englez 13, aflat la secția Manuscrise a Bibliotecii Academiei Române și într-un jurnal. Concluzia ce se desprinde din parcurgerea paginilor acestora evidențiază rolul activ jucat de englez în revoluția din 1848-1849 din Transilvania. Primul document⁹ se bazează atât pe informații personale, cât și pe relatări sau lecturi ulterioare anilor 1848-1849, atestate de revenirea, în timp, asupra textului. Jurnalul¹⁰, care nu a fost gândit a fi destinat publicării și nu a suferit intervenții, completează datele despre evenimentele care au avut loc la Cluj, în 1849, și oferă informații despre ce se întâmpla în Ungaria, în Țara Românească, despre contacte cu diversele personalități ale vremii (Nicolae Bălcescu, Joseph

⁷ Vezi Cornelia Bodea, *1848 la români. Revoluția în viziunea contemporanilor*, vol. III, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 446-463; 519-539.

⁸ Date bio-bibliografice și traducerea textului însemnărilor făcute cu acest prilej, în *Călători străini despre țările române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. III, București, Editura Academiei Române, p. 836-845.

⁹ Cu excepția capitolului XXV și Anexei, publicate de Cornelia Bodea în *op. cit.*, restul nu a fost tradus în limba română. Pentru studiul nostru am folosit traducerea realizată de Nicoleta Roman. Textul integral va putea fi consultat în *Călători străini despre țările române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. V (1847-1851), în curs de tipărire la Editura Academiei Române.

¹⁰ Vezi *The diary of John Paget, 1849*, în „The Slavonic Year-book”, XIX/1939-1940, p. 237-264. Jurnalul a fost publicat de Henry Miller Madden.

Bem). După sfârșitul revoluției, John Paget s-a retras în Anglia, unde a rămas până în 1855, când s-a decis să se reîntoarcă în Transilvania.

Într-o perioadă în care rolul mass-mediei nu era stabilit, în care, cu excepția presei, și ea aflată încă la început de drum, nu existau alte surse de informare privind cursul unor evenimente, era firesc ca zvonul, știrea, vestea să dețină un loc important, constituind singura cale de comunicație. Acestea se regăsesc în text ca atare sau însoțite de epiteze și clarificări, care denotă interesul, reacția emoțională a celui care consemnează, implicarea lui. Astfel, întotdeauna zvonurile despre victoriile maghiarilor, înfrângerea trupelor austriece, despre pedepsirea inamicilor sau chiar despre molestarea lor, erau considerate pozitive, bune, îmbucurătoare, chiar minunate. Astfel, la sfârșitul lunii octombrie 1848, „îmbucurătoarele vești că un batalion de jandarmi era pe drum”, după o lungă așteptare, era venit a renaște încrederea lui Paget și a combatanților maghiari, dar mai cu seamă a etnicilor unguri, susținători ai revoluției, că „guvernul Ungariei a binevoit în cele din urmă să-și îndrepte atenția spre Transilvania, de unde doar a retras trupe, dar în care nu a trimis în schimb aproape nici un ajutor”¹¹. Tot atunci, „vestea pe care prietenul nostru avea să ne-o dea era minunată” și ea privea înfrângerea, la 30 octombrie 1848, a trupelor austriece conduse de generalul Karl Urban, de către secui, lângă Reghin, orașul fiind jefuit și incendiat de aceștia din urmă. „Oricât de bucuros am fost de înfrângerea lui Urban, mărturisesc că incendierea Reghinului a redus bucuria mea”, conchidea englezul, domolindu-și euforia și realizând că adevăratele victime erau cetățenii acestui oraș¹².

În alte cazuri veștile erau fie „bune”, fie „tot felul de vești bune” și aveau drept scop, în vara anului 1849, întreținerea speranței în victorie în rândul revoluționarilor maghiari, într-un moment în care intervenția străină era pe punctul de a pune capăt revoluției, așa cum se întâmplase în țările din jur. În acest context, nu este de mirare că veștile care circulau în Cluj, în jurul datei de 12 iulie 1849, nu puteau fi decât bune pentru revoluționari, deci și pentru Paget, din moment ce „se spunea” că generalul Joseph Bem, comandantul trupelor revoluționare din Transilvania, îi alungase pe ruși dincolo de granițe, că aceștia din urmă ar fi părăsit Debreșinul și, mai mult, că „au fost bătuți foarte tare la Căpâlna”. În pofida corelării conținutului mesajului cu așteptările și speranțele celor cărora le era destinat, existau în rândul acestora mari îndoieli asupra veridicității conținutului, consemnate, de altfel, și de Paget: „Este suficient ca doar jumătate din vești să fie adevărate”¹³. Câteva zile mai târziu, la 23 iulie, englezul considera că multe din veștile bune care circulau în oraș erau „fără vreun fundament”¹⁴.

În lipsa unor informații oficiale, în vara anului 1849 știrile erau contradictorii, iar accentuarea unor detalii sau completarea cu altele sporeau incertitudinea,

¹¹ Biblioteca Academiei Române. Secția Manuscrise, manuscrisul nr. 13, f. 119/11.

¹² *Ibidem*, f. 126/8.

¹³ *The diary of John Paget, 1849*, și urm., p. 249.

¹⁴ *Ibidem*, p. 251.

îndoiala, panica și nesiguranța în rândul populației. Astfel, zvonurile privind înfrângerea trupelor rusești la Szolnok¹⁵, alternau cu altele, însoțite de detalii, privind ocuparea Budapestei de către austrieci sau dezarmarea trupelor rusești de către cele austriece. „Au venit tot felul de știri cum că Budapesta a fost ocupată. Bornemissa Claire a scris din Pesta pe 11 iulie că 10 000 austrieci erau în Budapesta și că au trimis după Clarke și i-au ordonat să predea podurile ce puteau fi trecute și așa mai departe. Totul este o minciună, pentru că Kemeny Pali a primit o scrisoare de la fiul său datată Budapesta, pe 13 iulie, în care nu este menționat nici măcar un cuvânt despre așa ceva”¹⁶.

Alteori zvonuri, aflate în faza inițială a lansării, erau menite a da un spor de credibilitate prin precizarea sursei din care provin. Așa este cazul știrilor „ciudate” și chiar fanteziste, fără un fundament real, care, paradoxal, ar fi avut drept sursă chiar pe unii oficiali ai puterilor străine, acreditați în orașele din teatrul de luptă. „Populația are tot soiul de știri ciudate de la Seghedin – nota Paget la 23 iulie 1849 – de la acei consuli englezi, francezi și turci care sunt acolo și care au căzut de acord că Ungaria, Polonia, Țara Românească și Imperiul otoman să formeze un mare regat și tot așa”¹⁷.

Au existat și vești proaste, triste și zvonuri înfricoșătoare, unele chiar confirmate. „În chiar acea seară eram la datorie patrulând zona, la 3 sau 4 mile de oraș pentru a preveni un atac neașteptat din partea aceea și, pe când ne întorceam din rondurile noastre, curând după miezul nopții paznicul de la intrarea orașului ne-a oprit cu vestea tristă că bătălia era pierdută și trupele noastre erau în retragere. La primărie ni s-a confirmat vestea și peste câteva clipe am întâlnit un prieten care îl văzuse pe unul dintre fugari”, nota Paget în legătură cu lipsa de combativitate a trupelor maghiare din Cluj în fața celor austriece conduse de generalul Urban, la 13 noiembrie 1848¹⁸. Alteori, deși veștile proaste păreau predominante, credibilitatea lor era pusă la îndoială de altele, ce dădeau speranță privind un curs nou, pozitiv, al ostilităților. „Întreaga zi nu am avut parte decât de știri proaste – scria același la 25 iunie 1849 – că trupele noastre au pornit spre Bethlen și au ajuns deja la Dej, că nu există nicio rezervă la Târgu Mureș și așa mai departe, dar spre seară un mesager a venit cu vestea că trupele noastre i-au bătut pe ruși la Dej înainte ca Bem să ajungă la ele...”¹⁹

Cine erau furnizorii acestor știri? Marea majoritate nu aveau sursa specificată sau sugerată, fiind creații colective, atestate, așa cum se desprinde din însemnările lui Paget, de formulări introductive impersonale: „se spune”, „am aflat”, „mi s-a spus”, „din câte se spunea”, „să aud”, „se pare”, care ajută la răspândirea zvonului,

¹⁵ *Ibidem*, p. 119.

¹⁶ *Ibidem*, p. 251.

¹⁷ *Ibidem*, p. 121.

¹⁸ Biblioteca Academiei Române. Secția Manuscrise, manuscrisul nr. 13, f. 134/26.

¹⁹ *The diary of John Paget, 1849*, și urm., p. 245.

dar, în același timp avertizează pe cel care ascultă asupra eventualelor omisiuni, erori sau falsuri. Termenul „s-a raportat”, care ar fi trebuit să implice un expeditor și un destinatar definit, în contextul dat are tot înțelesul unui zvon: „S-a raportat faptul că gărzile naționale secuiești erau printre cele mai active în această problemă și mă tem că așa și este și mare parte din bunurile jefuite sunt în mâinile secuilor”²⁰. În câteva cazuri, avem precizat furnizorul veștii, fie doi călăreți, care „ne-au ajuns în galop ca să ne informeze că 15 000 de români și-au făcut tabăra la o distanță mică de noi”, în octombrie 1848, amenințând să atace orașul Huedin, fie un paznic, ca în cazul pierderii Clujului de către trupele maghiare la 13 noiembrie 1848²¹, fie „un tânăr husar”, numit de Paget „prietenu nostru”, care aducea informații despre „distrugerea unui sat maghiar, Sâncraiu”, „incendiat de către români”, împrejurare în care „mulți maghiari au fost omorâți”²², fie un țăran român care „tocmai venise de la Reghin” cu știrea că „trupele noastre (maghiare – n.n.) par a fi între Reghin și Târgu Mureș”²³. În toate aceste cazuri, zvonurile erau însoțite de amănunte spectaculoase menite a accentua conținutul prin reținerea și amplificarea unor detalii numerice, prin plasarea acțiunii în prezent sau trecutul imediat apropiat, prin includerea unor fapte sau imagini menite a amplifica impactul și a determina reacția celui care-l percepea.

Cele mai multe zvonuri au ca subiect situația în teren a combatanților, starea lor militară, înzestrarea, moralul și chiar planurile de luptă. În funcție de gravitate, de lipsa de amănunte sau, dimpotrivă, de detaliile furnizate, zvonul devenea verosimil, întâmplări simple căpătând proporții deosebite și credibilitate. Pentru a explica înfrângeri se multiplica numărul adversarilor, se insista asupra faptelor negative, atribuindu-li-se violențele în exclusivitate acestora și se exagerau distrugerile. Astfel, pentru a justifica înfrângerile suferite de trupele maghiare circulau zvonuri potrivit cărora numărul românilor implicați în sprijinirea trupelor austriece, conduse de feldmareșalul Anton Puchner, comandant al Transilvaniei, era de 100 000, ceea ce este greu de crezut. „Fiecare minte rațională a realizat că jocul a început, dar că îl vom pierde dacă niciun ajutor nu va sosi din Ungaria. Baronul Puchner s-a declarat de mult timp împotriva noastră și toate forțele austriece, în jur de 15-20 000 oameni, ajutați de 100 000 români, pe care în parte i-au înarmat cu arme din arsenalul Clujului, urmau a fi angajate împotriva noastră; iar noi dispuneam pe lângă câteva gărzii naționale de doar 1 batalion de honvezi, ce nu fuseseră niciodată asediați, 300 de husari de-ai lui Kossuth și două escadroane secuiești de husari, din care jumătate erau români. Totuși, Ungaria a promis să trimită un ajutor substanțial și astfel devenea necesar să rezistăm cât mai mult

²⁰ Biblioteca Academiei Române. Secția Manuscrise, manuscrisul nr. 13, f. 199/97.

²¹ *Ibidem*, f. 123/15.

²² *Ibidem*, f. 126/18.

²³ *The diary of John Paget, 1849*, p. 251.

posibil”²⁴. Alteori, numărul românilor, deși era estimat drept „covârșitor”, era de aproximativ „15 000 oameni sub comanda lui Iancu” și „10 000 de [oameni] sub conducerea lui Micaș”²⁵.

Zvonurile despre violențe ale căror victime erau unii etnici, neimplicați în conflictul armat, erau pretexte și justificări pentru altele mult mai grave. Așa a fost cazul incendierii, la sfârșitul lunii octombrie 1848, a satului maghiar Sâncraiu, din apropierea Huedinului, urmat, ca represalii, de arderea a trei sate românești, acțiune pe care Paget nu o condamnă, ci o pune pe seama „implicării sufletești” a maghiarilor care au avut de suferit. „În dimineața următoare un curier a sosit cu ordinele îmbucurătoare că ar trebui să ne grăbim către Cluj. Păcat că nu am mai putut sta pentru că am fi putut preveni distrugerea unui sat maghiar, Sâncraiu, aflat la câțiva kilometri de Huedin, care a fost incendiat de către români la două zile [după plecarea noastră] și mulți maghiari au fost omorâți. Au fost trimise trupe din Cluj când s-a aflat de acest dezastru, dar a fost prea târziu. Multe mi-a relatat cumnatul meu, care comanda un detașament de husari de-ai noștri și care a vizitat satul ce încă mai fumega. Un tânăr husar a cerut permisiunea de a părăsi frontul să vadă dacă mai poate fi recuperat ceva din casa tatălui său cât încă [focul] mai mocnea. Când s-a întors l-am întrebat dacă a găsit ceva. «Da, a răspuns. Am găsit capul mamei mele și l-am îngropat. Nimic altceva». Când românii au atacat satul familia aceasta a rămas în speranța de a mai salva ceva din bunuri. Două dintre fete au fost violate de câțiva dintre acești nenorociți înaintea părinților; mama a fost bătută și omorâtă; tatăl, deși rănit, a supraviețuit. Fetele au fost lăsate în viață, dar cea mai mare a înnebunit. Cititorul se poate întreba cum mi-am revenit din aceste grozăvii fără o exclamație de uimire sau de reproș. Aveau nevoie? Nu spun mai mult faptele în sine decât tot ceea ce aș putea să spun eu? Oricât de reprobabilă ar părea fapta sa, nu a mirat pe nimeni când s-a aflat că a fost nevoit să ardă 3 sate românești, fiind foarte implicat sufletește în toate aceste brutalități”²⁶.

Majoritatea zvonurilor tendențioase, pe care Peget le-a consemnat, circulau pe seama românilor, cărora li se atribuiau fapte și acțiuni reprobabile, chiar atrocități. Cele mai multe și mai grave îi priveau pe cei aflați sub conducerea lui Avram Iancu, Iosif Moga și Florian Micaș, etichetați drept „asasinii maghiarilor neînarmați și jefuitorii orașelor și satelor maghiare, care s-au remarcat doar în acest mod”. De aici, zvonul că „românii prădau orice casă locuită de unguri de care se apropiau și omorau oameni cu sânge rece și cu toate acestea ofițerii austrieci îi priveau ca tovarăși și îi acceptau la mesele lor” devenise repede „un fapt binecunoscut”²⁷, astfel că tot mai multe știri de acest fel circulau în rândul populației. Astfel, la Cristuru Secuiesc „un grup de români”, despre care se lasă să se înțeleagă că ar aparține unei „armate de 10 000 de oameni”, aflată în apropiere,

²⁴ Biblioteca Academiei Române. Secția Manuscrise, manuscrisul nr. 13, f. 129/21.

²⁵ *Ibidem*, f. 190/88.

²⁶ *Ibidem*, f. 125/17-126/18.

²⁷ *Ibidem*, p. 180/78-181/79.

„a pus mâna pe ungurii maturi, 120 de oameni pașnici care nu făcuseră niciun rău nimănui și provocați, se spune, de preotul român, i-au dus legați la capătul satului și apoi i-au ucis cu sânge rece unul după altul. În Ghiriș-Arieș doar un ungur a fost ucis”²⁸. Într-un alt sat, aflat în apropiere de Cluj, țăranii români au jefuit pe maghiari și le-au distrus gospodăriile, fapt pentru care 22 dintre ei „au fost împușcați pe loc” de „un detașament al trupelor noastre”²⁹. În iunie 1849, despre românii din împrejurimile Clujului se spunea că „au primit ordine să se ridice împotriva maghiarilor în trei zile, prin preoții lor”³⁰, producând dezordine, pretext pentru o intervenție în forță. Tot românilor, zvonurile le atribuiau și jefuirea și distrugerea din temelii a casei lui Paget, din apropiere de Câmpia Turzii: „Nu ți-a mai rămas nimic. Românii au jefuit și au distrus tot ce ai avut la Ghiriș-Arieș și austriecii au încartiruit mai mult de o sută de soldați în casa ta de aici, care au furat tot ce au putut căra”³¹, îi spunea englezului proprietara unui mic han de la periferia Clujului, dar informația, ca și altele, s-a dovedit parțial falsă. „Vizitându-mi propria casă în dimineața următoare am găsit-o într-o stare mult mai bună decât mi-a fost descrisă”, nota Paget³².

Cât privește zvonurile despre violențele maghiarilor, ele sunt puse la îndoială sau respinse de Paget, deși în unele cazuri existau informații oficiale. „Era și încă poate este moda la Viena să se scuze excesele românilor și sașilor prin provocarea pe care au suferit-o în distrugerea orașului Reghin, iar episcopul Șaguna a adăugat un neadevăr atunci când a publicat o listă îngrozitoare a masacrelor provocate de maghiari asupra românilor. Este trist că datele sunt lucruri atât de greu de controlat, dar este sigur că orașul Reghin nu a fost atacat până pe 31 octombrie așa cum și masacrul maghiarilor de la Sângătin a avut loc pe 18 octombrie, ca și cel de la Slatina de Criș, astfel încât orice cugetare pe această temă este inutilă”³³.

În plin conflict, zvonurile pe seama inamicului, privind gravitatea unor acțiuni viitoare și a consecințelor acestora, se nasc și se răspândesc cu mare ușurință, astfel că nu miră pe nimeni, unele fiind puse sub semnul îndoielii chiar din faza inițială a răspândirii. „Românii erau încartiruiți în afara orașului [Cluj] – nota Paget în noiembrie 1848 – și locuitorii se distrau pe seama rapoartelor aproape zilnice că orașul va fi dat pe seama lor pentru un jaf de 6 ore”³⁴.

În concluzie putem afirma că în situații deosebite, cum a fost revoluția de la 1848, în lipsa unor informații oficiale, zvonul a fost principala sursă de informare despre cursul ostilităților. Nașterea, circulația, amplificarea, accentuarea unor elemente, dar mai ales impactul acestuia asupra destinatarilor nu este numai rodul

²⁸ *Ibidem*, f. 190/88.

²⁹ *Ibidem*, f. 185/83.

³⁰ *The diary of John Paget, 1849*, și urm., p. 245.

³¹ Biblioteca Academiei Române. Secția Manuscrise, manuscrisul nr. 13, 178/76.

³² *Ibidem*, f. 179/77.

³³ *Ibidem*, f. 128/20

³⁴ *Ibidem*, 181/79.

credulității totale, ci și al informației deformate sau denaturate pe care le capătă evenimentele în imaginația indivizilor adunați într-o mulțime, iar reacția individului sau grupului depinde de momentul și contextul receptării lui.

THE RUMOUR AS A SOURCE OF INFORMATION AND DISINFORMATION DURING THE REVOLUTION OF 1848

Abstract

This article is a study-case of the concept of “rumour” as depicted from the manuscript papers of John Paget, an Englishman whom contracted a marriage into a Transylvanian noble family. His attitude in the 1848-1849 Revolution was, thus, pro-Hungarian. Given the lack of official information and of what we would call nowadays “media coverage”, the rumour was the most important way of finding out and transmitting news regarding the revolutionary events. John Paget’s standing towards rumours was highly influenced by his political (and marital) option.

